

SEKRETARIĀTS / SECRETARIAT

Raiņa bulv. 19, Rīga, LV-1586, Latvija; Tel.: +371 67034338; Fakss +371 67243091; rp@lanet.lv

Rīgā

31.01.2019. Nr.1-3

Pārresoru koordinācijas centram
Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1520
pkc@pkc.mk.gov.lv

Par NAP-2027 un PKC izstrādāto idejisko "kodolu"

Rektoru padome atzinīgi vērtē Pārresoru koordinācijas centra izstrādāto "Informatīvo ziņojumu par priekšlikumu par Nacionālā attīstības plāna 2021.-2027. gadam mērķiem, prioritātēm un rīcības virzieniem, kā arī tā turpmāko izstrādes un sabiedriskās apspriešanas procesu"¹ (turpmāk – *NAP kodols* jeb ziņojums), kas 2018.gada 11.decembrī izskatīts Ministru kabineta sēdē. Ziņojums tika pārrunāts Rektoru padomes šā gada 11.janvāra sēdē, izveidojot augstskolu pārstāvju darba grupu padomes nostājas izstrādei.

Rektoru padome sniedz priekšlikumus un vērš uzmanību uz, mūsaprāt, ziņojuma nepilnībām, ko aicinām ņemt vērā, izstrādājot NAP projektu.

1. Atzinīgi vērtējam *NAP kodola* ievadā (3.lp.) norādītos **izaicinājumus**. Vienlaikus uzskatām, ka ir rūpīgi izvērtējama citu dokumenta sadaļu saturs atbilstība un piemērotība šiem izaicinājumiem.

2. Ziņojuma II. nodaļas NAP2027 PAMATPIEŅĒMUMI vienā no sadaļām aprakstīta globālo tendenču izvērtēšana, prognozēšana un apsteidzoša plānošana. Piemēram, uzsvērta *"nepieciešamība pēc pastāvīgas informētības par globālajos tirgos notiekošo ar mērķi vienmēr radīt produktus un pakalpojumus, pēc kuriem ir globālais pieprasījums. Tā kā arī globālais pieprasījums nav fiksēts lielums – ir nepieciešams sekot līdz globālajām tendencēm, izvērtējot tās, prognozējot iespējamās pieprasījuma izmaiņas nākotnē, kā arī apsteidzoši tās ņemot vērā."* (7.lp.)

Vēršam uzmanību, ka ziņojumā nav detalizētāk izvērsta citētajā fragmentā un citur tekstā aprakstītā "globālo tendenču monitoringa" funkcija. Ja *globālajām tendencēm* ir plānots sekot nacionālā līmenī, dokumentos nepieciešams aprakstīt šo procesu un atbildīgo institūciju. Ja šādu plānu nav, aicinām dokumentos lietot precīzākas vērtības, kas būtu saprotamas arī vienkāršam lasītājam.

3. Ziņojumā nav ietverts, tādēļ aicinām, izstrādājot NAP projektu, tajā ietvert un skaidrot **jēdzienu internacionalizācija**, jeb atvērtības veicināšana, attīstības starptautiskā dimensija. Ir pienācis laiks uz jēdzienu *internacionalizācija* vērties plašākā nozīmē – ne tikai kā uz ārvalstu studentu piesaistes pasākumiem, bet iekļaut arī akadēmiskā personāla

---

¹ Pieejams Politikas plānošanas dokumentu datubāzē: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/6356>

mobilitāti, augstskolu iesaisti starptautiskajos pētniecības un mākslinieciskās jaunrades konsorcijs un tīklojumos, kopīgu programmu izstrādi, tiešsaistes kursus ārzemju interesentiem u.tml.

Mūsu valsts iekšējie resursi gan publiskajā, gan privātajā sektorā ir mazi. Dokumentā norādīts, ka nepieciešams "*palielināt privātā un valsts sektora ieguldījumus pētniecībā un inovācijās*", tomēr piesaistīt privātā sektora ieguldījumus pētniecībā būs apgrūtināši, jo arī privātais sektors ir relatīvi vājš. Runājot par "*ieguldījumiem pētniecībā un inovācijās*", papildus resursi ir meklējami ārpus valsts, līdzīgi kā ziņojumā uzsvērtā eksporta nozīme citās tautsaimniecības jomās. Ir nepieciešams definēt konkrētas rīcības, šī mērķa sasniegšanai, tai skaitā sekmēt pozitīva Latvijas valsts tēla veidošanu, veicināt atvērtību, vērtēt iespēju noteikt prioritārās nozares un tml dz.

4. Diskutabla ir ziņojumā aprakstītā pētniecības un uzņēmējdarbības mijiedarbība. No vienas puses, uzņēmējdarbība *parasti* nerada zināšanas, tā jau esošas vai no jauna radītas zināšanas pārvērš produktā. Ziņojuma 4.2.2. punktā *Zināšanu radīšana* definēta kā "radoša cilvēka izaugsme, jaunu teorētisku un/ vai praktisku zināšanu radīšana un pielietošana, kā arī augstas pievienotās vērtības un eksportspējīgu produktu un pakalpojumu izstrāde un uzlabošana". Šai definīcijai var oponent, jo jaunas zināšanas tiek radītas pētnieciskās darbības rezultātā, savukārt uzņēmējdarbība, balstoties uz pētniecībā radītajām zināšanām, rada jaunus produktus vai pakalpojumus.

Augstskolas, kas īsteno aktuālās ES fondu aktivitātes, vērš uzmanību, ka finansējumu no uzņēmējiem piesaistīt ir sarežģīti, kas, savukārt, apgrūtina projektu nosacījumu izpildi. Mūsu ieskatā, ziņojuma saturs finansējuma piesaistes problēmu neveicina. Šī aktuālā problēma ir jāņem vērā, izstrādājot NAP nākošajam plānošanas periodam.

5. NAP projektā, kā arī gatavojot citus plānošanas dokumentus, nevajadzētu pretnostatīt jau esošo izgudrojumu ieviešanu jaunu zināšanu radīšanai.

Nodalot fundamentālo pētniecību no lietišķās, pēdējo galvenokārt būtu jāfinansē uzņēmējiem pašiem, nevis no valsts budžeta resursiem. Ir jāpiesaista industrijas finansējums, t.sk. starptautisks, īpaši jomās, kuras attīstās dinamiski. Piemēram, IKT nozarē – ar ļoti ierobežoto publisko finansējumu Latvija nekad nebūs spējīga konkurēt ar tiem resursiem, ko spēj investēt pasaules lielākās korporācijas. Ierobežoto resursu apstākļos Latvijā mērķtiecīgāk ir attīstīt pielietojamību citur jau izpētītām tehnoloģijām.

Ja *lietišķajā pētniecībā* jāparādās tirgus elementi, līdzfinansējumu pievienojot privātajam sektoram, tad jāuzsver, ka Latvijas valstij nācijas pastāvēšanas un attīstības nolūkā ir nozīmīgā apjomā jāfinansē fundamentālie pētījumi par Latvijas sabiedrību, Letoniku, Latvijas vēsturi, Latvijas kultūru un mākslām, un tml dz. nacionāli nozīmīgajām jomām.

Gan fundamentālajā, gan lietišķajā pētniecībā nepieciešams veicināt **dinamismu**. Jāņem vērā, ka, no vienas puses, ir jomas, kurās lietišķajā pētniecībā esam specializējušies un kas Latvijā ir ļoti attīstītas. No otras puses, neviens šobrīd nespēj *drošticami* pateikt, kādā virzienā lietišķā zinātne attīstīsies pēc pieciem vai septiņiem gadiem.

6. Līdz ar to, kā viena no aktualitātēm pētniecībā izvirzās **prioritāšu noteikšanas problemātika**, kas jāskata kontekstā ar aktualitātēm ārpus mūsu valsts robežām.

No vienas puses, pašlaik kā prioritārs ir noteikts visai plašs nozaru loks.² Vienlaikus ziņojumā uzsvērta nepieciešamība "(..) pēc pastāvīgas informētības par globālajos tirgos notiekošo ar mērķi vienmēr radīt produktus un pakalpojumus, pēc kuriem ir globālais pieprasījums", sekojot "līdzīgi globālajām tendencēm, izvērtējot tās, prognozējot iespējamās pieprasījuma izmaiņas nākotnē, kā arī apsteidzoši tās ņemot vērā." (7.lp.)

Labākais veids kā sekot tendencēm – dalība HORIZON ("Apvārsnis 2020", "Apvārsnis Eiropa") projektos, finansējumu mūsu valstij piesaistot no ārpuses. NAP un pakārtotajos plānošanas dokumentos ir jāspēj rast labākie risinājumi – ar kādiem politikas instrumentiem valsts mērķtiecīgi var sekmēt zinātnisko institūciju dalību HORIZON projektos. Papildus nacionālā finansējuma pieaugumam pētniecībai panākumu sekmēšana nākamajā EK pētniecības un inovāciju programmā Horizon Europe (2012-2017) jāizvirza kā viena no prioritātēm.

7. Starptautiski panākumi saistāmi ar starptautisku pētnieku piesaisti. Jāuzsver, ka ārvalstnieku piesaiste mūsu augstskolās un zinātniskajās institūcijās nav jāsaista ar konkrētas ārzemnieku kvotas (%) sniegšanu. Starptautisko pētnieku un mācībspēku piesaistei jābalstās uz augstskolu un zinātnisko institūciju vajadzībām, vērtējot pēc to darbības rezultāta.

Pašreizējās aktuālajās ES fondu aktivitātēs par akūtu var kļūt pēctecības jautājums. Piemēram, augstskolas, kas īsteno pēcdoktorantūras jeb *post-doc* programmas sastopas ar virkni problēmu jauno pētnieku piesaistē. Likumiskais *post-doc* regulējums ir nepilnīgs, pastāv risks, ka, projektiem noslēdzoties, aktivitātes šajā virzienā izsiķs.

Jānodrošina augstskolu un zinātnisko institūciju autonomija personāla politikas veidošanā un piemērotākā personāla izvēlē. Pašlaik īstenotajās aktivitātēs personāla atlasē diemžēl pārlietu liela loma ir struktūrfondu projektus uzraugošajām institūcijām.

8. Ilgstoši iesaistīto kolēģu novērojumi Eiropas Savienības zinātnes politikas veidošanā liecina, ka viens no cēloņiem, kas nosaka Latvijas pētniecības organizāciju zemos rezultātus starptautisku projektu piesaistē, ir saistīts ar nepilnībām Latvijas pozīcijas veidošanā un tās aizstāvēšanā "Briseles gaitēnos". Kopīgiem spēkiem ir jāstiprina gan nacionālo pozīciju veidošana, gan Latvijas interešu pārstāvniecība ES, aizstāvot mūsu valstij labvēlīgus noteikumus zinātnes finansējuma plānošanā un piešķiršanā.

Jāizvairās no atbildības pārlikšanas uz zinātniekiem – sekmīga HORIZON projektu piesaiste nav tikai pētnieku atbildība. Daudzi no NAP projektā ietvertajiem pasākumiem var palikt ieceru līmenī, ja netiks radīti **strukturēti lēmumu pieņemšanas un izpildes**

---

² Ministru kabineta 2017. gada 13. decembra rīkojums Nr. 746 "Par prioritārajiem virzieniem zinātnē 2018.–2021. gadā". Latvijas Vēstnesis, 249 (6076), 15.12.2017.: <https://likumi.lv/ta/id/295821-par-prioritarajiem-virzieniem-zinatne-2018-2021-gada>;

IZM paziņojums presei: Valdība akceptē prioritāros virzienus zinātnē 2018. – 2021. gadam <https://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/valdiba-akcepte-prioritaros-virzienus-zinatne-2018-2021-gadam>

risinājumi, jeb Zinātnes politikas veidošanas un iedzīvināšanas sistēma.

Plānošanas dokumentos nereti varam lasīt daudz vispārīgu frāžu, tomēr daudz aktīvāk jādomā par nozaru pārvaldības procesiem – **kā** tiks panākti Latvijai, tās augstākajai izglītībai, zinātnei un industrijai labvēlīgi risinājumi un sasniedzamie rezultāti, t.sk. sekmes HORIZON EUROPE ietvaros. Aicinām izmantot daudz citēto *Triple-helix* modeli, kura ietvaros sadarbojas trīs puses: akadēmiskā vide + uzņēmējdarbība + valsts pārvalde.

9. Rūpīgi izvērtējot NAP “kodola” dokumentu, augstskolu pārstāvji aicina nepazaudēt fokusu uz mūsu valsts galveno resursu – cilvēkiem (cilvēkkapitāls jeb cilvēkresursi). Gan ziņojuma 4.2. sadaļā, gan citās sadaļās ir jāuzsver mērķis – cilvēkresursu attīstība. Latvijas cilvēkresursu attīstībai jākalpo par mērķi visās jomās, t.sk. šajā atzinumā norādītajai *internacionalizācijai* – arī par tās mērķi jākalpo Latvijas cilvēkresursu attīstībai.

Latvija neizceļas ar dabas dāvāto resursu bagātību, mūsu resurs – cilvēkkapitāls, tāpēc īpaši svarīgi veidot speciālistus, kas būtu spējīgi nodrošināt tautsaimniecības transformāciju no resursu ekonomikas uz inovatīvo tehnoloģiju un investīciju ekonomiku. Šobrīd valsts attīstības plānošanas un izglītības politikas veidošanas normatīvā bāze uzsvēr zinošu un prasmīgu noteiktu profesiju pārstāvju “ražošanu”, saskaņā ar vietējā darba tirgus prasībām. Tomēr, runājot par augstākās izglītības lomu, svarīgi to nesašaurināt līdz darba tirgus apkalpošanas līmenim, jo tās funkcija ir daudz plašāka un, galvenais, vērsta uz nākotni. Laikā, kad arvien grūtāk vai pat neiespējami noteikt, kādas zināšanas un tehnoloģijas būs nepieciešamas nākotnes darba tirgum, augstākās izglītības uzdevums būtu ne tikai apkalpot, bet arī aktīvi piedalīties tā veidošanā. Universitātēm un akadēmijām kā zināšanu radīšanas un izplatīšanas centriem visā savā daudzveidībā jāturpina būt par ietekmīgiem un sociāli aktīviem analītiskās, kritiskās domāšanas un radošuma inkubatoriem, kas sagatavo nākotnes profesionāļus, kuri spēj celt Latvijas labklājību un veicināt Latvijas sabiedrības saliedētību.

Ziņojumā uzsvērta nepieciešamība risināt demogrāfijas problēmas, tomēr salīdzinoši mazāk uzsvērta sabiedrības attīstība. Aprakstot *sasaisti ar Latvija 2030 stratēģiju*, iezīmēts virziens paradigmas maiņai izglītībā, kurā cita starpā paredzēts “sabiedrībā iedzīvināt mūžizglītības kultūru” (21. l.p.). Uzskatām, ka ziņojumā tomēr nav pietiekami uzsvērta mūžizglītības loma sabiedrības attīstībā.

Galveno valsts plānošanas dokumentu mērķis nevar būt tikai bezdarba mazināšana – ne mazāk svarīgi ir uzturēt esošo strādājošo kapacitāti, pie tam ne tikai kontekstā ar produktivitātes paaugstināšanu (3., 23. – 25.lp. u.c.). Vispārzināma tendence, attīstoties tehnoloģijām un jaunām nozarēm ir profesiju maiņa. Līdz ar to, aicinām NAP projektā fokusēties ne tikai uz bezdarba novēršanu, bet arī uz esošo darbinieku kvalifikācijas attīstību.

Nedaudz trivializējot – aicinām ne tikai mērīt bezdarba līmeni, bet arī NVA bezdarbnieku kursus pabijušo tālākās darba gaitas – vai bijušie bezdarbnieki noturas darba tirgū un vai nodokļos saņemam atpakaļ ieguldītajam adekvātu finansējumu. Bez bezdarbnieku apmācības sistēmas nepieciešams radīt arī tādu sistēmu, kurā dažādu nozaru pārstāvji var izvērtēt un ar uzņēmuma līdzfinansējumu “pasūtīt” augstākās un profesionālās izglītības

iestādēm apmācību noteiktai esošo vai potenciālo darbinieku grupai, tādējādi cieši sasaistot nozares vajadzības ar cilvēkresursu attīstību.

Aicinām paredzēt, ka valsts finansētu izglītības pakalpojumu virzīšana notiek tikai caur akreditētām izglītības iestādēm (augstskolas, koledžas, profesionālās izglītības kompetences centri), tādējādi stiprinot esošo izglītības sistēmu, nevis komercpakalpojumu sniedzējus, kuriem ir minimāla atbildība par piedāvāto pakalpojumu kvalitāti un zema ieinteresētība ilgtermiņa darbībā.

10. Būtiska ziņojuma sadaļa ir **indikatori** – jāpateicas ziņojuma autoriem par indikatoru savlaicīgu aprakstīšanu NAP “kodola” dokumentā, lai iesaistītās puses piedāvātos indikatorus varētu izvērtēt un sniegt savu vērtējumu. Šajā atzinumā koncentrējamies uz sadaļu 4.2. *Zināšanas un prasmes*.

Vispārīgas piezīmes par indikatoriem:

- Aicinām izvērtēt indikatoru sistēmas veidošanas principus, pakārtojot indikatoru kopu attiecīgajam mērķim (nevis “ko varam mērīt?”, bet “ko vēlamies sasniegt; un kā to varam nomērīt?”). Atsevišķi ziņojumā ietvertie indikatori nedod pārlicību par definētā virsmērķa sasniegšanu.
- Aicinām NAP projektā balstīties uz rezultāta, nevis procesa indikatoriem.
- Izvēloties indikatorus, aicinām izmantot digitālās iespējas un resursus, precīzāk nodefinēt politikas efektus, sasaistot to ar tautsaimniecības produktivitāti un galvenajām prioritātēm.
- Aicinām neizmantot kompleksus indikatorus (piemēram, *European Innovation Index*), kuri nepilnīgi atspoguļo progresu attiecīgajā jomā, jeb var būt pat maldinoši. Pilnvērtīgai ziņojumā piedāvāto indikatoru izvērtēšanai būtu lietderīgi izvērtēt datus – bāzes vērtību, salīdzinājumu pret ES datiem (vai OECD, Baltijas valstīm), kā arī mērķa sasniegšanas un starprezultātu rādītājus.

Piebildes par konkrētiem indikatoriem:

- Dokumentā liels uzsvars likts uz *produktivitātes* kāpināšanu, tai skaitā izmantojot digitālos risinājumus. Atbalstot šo pieeju, tā būtu papildus stiprināma ar to raksturojošiem indikatoriem.
- Atbalstāms indikators ir “Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā, % no IKP”. Aicinām NAP projektā līdzīgu indikatoru noteikt arī sadaļā “Izglītība un mācības”, proti – ieguldījumus % no IKP augstākajā izglītībā, plānojot sasniegt vismaz vidējos rādītājus ES. Optimāli būtu plānot vidējā termiņā pārsniegt vidējo citu ES valstu līmeni, ņemot vērā ilgstošu mūsu valsts atpalicību augstākās izglītības finansējumā.
- Aicinām izvērtēt iespēju kā indikatoru ietvert pētnieku skaitu, kas ir iesaistīti pētniecībā (kā arī valsts pārvaldes struktūrās), tādējādi tiktu veicināta valsts konkurētspēja.
- Indikatorā “Iedzīvotāju īpatsvars (25-64 gadi) ar izglītības līmeni zemāku par pamatzglītību” Latvijas rādītāji ir zemi. Jāšaubs vai šī indikatora izmantošana “palīdzēs raksturot izglītības sistēmas kvalitāti un efektivitāti, (..) ļaujot veidot sasaisti arī ar nodarbinātību”.
- Aicinām izvērtēt iespējas iekļaut kā indikatorus divas iedzīvotāju grupas, kuru iespējas darba tirgū ir ierobežotas zemā izglītības līmeņa dēļ: 1) iedzīvotāji ar

pamatizglītību; 2) iedzīvotāji ar vidējo izglītību, bez profesijas.

11. Ziņojuma 5.2.punktā (35.lp.) ietverta *investīciju projektu ietekmes novērtēšanas* metodika, kuras ietvaros ar “ar ekspertu metodi” tikšot noteikta “konkrētā investīciju projekta ietekme uz indikatora vērtības pieaugumu”, attiecinot to “pret investīciju projektu izmaksām, proti, izmaksu apjoms *euro* tiktu dalīts investīciju projekta procentpunktiem (to summu), tādējādi iegūstot finansējuma apjomu uz vienu ietekmes procentpunktu”.

Vēršam uzmanību, ka aprakstītā metodika, iespējams, būtu izmantojama kādu vienkāršu projektu izvērtēšanā, tomēr ņemot vērā indikatoru sarežģītību, kā arī NAP ietekmi uz nozaru attīstību, aprakstītā metode satur virkni risku, t.sk. neobjektivitātes un ekspertu vērtējuma manipulācijas riskus, izvirzot “vadībā” tās vai citas jomas vienu vai otru prioritāti. Uzskatām, ka nepieciešama plašāka diskusija – kā norādītā formula un visa metodika ietekmēs potenciālā finansējuma sadalījumu.

Ceram, ka mūsu ieteikumi būs noderīgi, izstrādājot NAP-2027 projektu. Latvijas augstskolu pārstāvji labprāt piedalīsies NAP-2027 projekta izstrādei un saskaņošanai veltītajās sanāksmēs.

Sekmes vēlot,

Rektoru padomes priekšsēdētāja

R.Muktupāvela

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN
SATUR LAIKA ZĪMOGU